

بررسی تطبیقی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید بهشتی، تربیت مدرس، تهران و شهید بهشتی

رویا پورنقی^۱ / زهرا اباباذری^۲

چکیده

مقدمه: عصر ما عصر پیشرفت علمی است که پایه آن آموزش و پژوهش علمی است. حال این کتابدارانند که بیشترین نقش در ارائه آموزش‌های سواد اطلاعاتی و استفاده از منابع به کاربران کتابخانه خود را دارند و نکته اینجاست که خود کتابداران باید توانایی‌ها و سواد اطلاعاتی کافی داشته باشند تا بتوانند آنها را به مخاطبان خود منتقل کنند و خدمات اطلاع‌رسانی مناسبی به استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌ها ارائه کنند. هدف از این مقاله بررسی تطبیقی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها می‌باشد.

روش بررسی: پژوهش حاضر از نوع پیمایشی و توصیفی است. برای گردآوری اطلاعات از روش سرشماری استفاده شد و پرسشنامه تهیه شده در اختیار کلیه کارکنان کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی، که برابر ۱۰۰ نفر بودند، قرار گرفت. پرسشنامه شامل ۳۱ سؤال بسته بود و در دو قسمت تهیه شده بود، قسمت اول مربوط به مهارت‌های اطلاع‌یابی و ارائه خدمات به کاربران کتابخانه‌های محل خدمت کتابداران بود و قسمت دوم مربوط به بررسی سواد اطلاعاتی و مهارت‌های اطلاع‌یابی در زمینه رشته کتابداری بود. برای سنجش روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شد ضریب آلفا برای کل پرسشنامه برابر ۰/۹۵ به دست آمد که این مقدار حاکی از پایایی مناسب و مطلوب سؤالات پرسشنامه بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی نظیر تهیه جدول فراوانی، نمودارهای ستونی و محاسبه شاخص‌های مرکزی مانند میانگین استفاده شد و در این راه از نرم افزار آماری SPSS استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داد که بیشترین استفاده افراد از بانک‌های اطلاعاتی پیوسته ۵۸ درصد (۵۸ نفر)، اینترنت ۶۹ درصد (۶۹ نفر) و فهرست کامپیوتری ۷۱/۷۱ (۷۱ نفر) درصد است. کتابداران دانشگاه تربیت مدرس با میانگین ۴/۱۳ در حد زیاد و بیشترین مهارت در استفاده از منابع را دارند و دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با میانگین ۳/۶۲ کمترین مهارت را دارند. بیشترین استفاده از منابع به ترتیب کتب فارسی ۳/۸۲ (۶۷ نفر) و پایگاه‌های اطلاعاتی ۳/۵۶ (۶۰ نفر) می‌باشد. در دانشگاه تهران میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۳/۹۴ و در حد نسبتاً زیاد، در دانشگاه تربیت مدرس میزان سواد اطلاعاتی برابر ۳/۹۰ و در حد نسبتاً زیاد، در دانشگاه علوم پزشکی ایران میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۳/۶۸ و در حد نه چندان زیاد، در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۴/۰۶ و در حد زیاد و در دانشگاه شهید بهشتی میزان سواد اطلاعاتی بر حسب اظهارات کارکنان برابر ۲/۷۲ به دست آمد که نشان دهنده سواد اطلاعاتی نسبی کارکنان می‌باشد.

نتیجه‌گیری: با توجه به فرضیه پژوهش کتابداران کتابخانه‌های مرکزی از سواد اطلاعاتی مطلوبی برخوردارند، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که سطح سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها در حد متوسطی است و در حد مطلوبی قرار ندارد. دوره‌های مداوم آموزش زبان انگلیسی و ارائه دروس سواد اطلاعاتی در دانشگاه‌ها پیشنهاد می‌شود.

کلید واژه‌ها: سواد اطلاعاتی، کتابداران، کتابخانه‌های دانشگاهی

◀ و وصول مقاله: ۸۶/۵/۲۸، اصلاح نهایی: ۸۶/۱۰/۲، پذیرش مقاله: ۸۷/۷/۲۰

۱- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
۲- استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

مقدمه

در عصری که حجم عظیم انتشارات و اطلاعات تولید شده فرصت مطالعه همه آنها را برای ما از بین برده است، داشتن سواد اطلاعاتی اهمیت بسیاری دارد. سواد اطلاعاتی وسیله‌ای برای توانمندی فردی است که به مهارت فرد در تحلیل، اتخاذ تصمیمات محققانه و یا استقلال او در جستجوی حقیقت می‌انجامد. [۱] عبارت سواد اطلاعاتی برای اولین بار در سال ۱۹۷۰ در مورد استفاده از کتابخانه‌ها مطرح شد. [۲] سال ۱۹۹۰ سال بین‌المللی سواد نامیده شد. در سال ۱۹۹۰ بر اساس تعریف انجمن کتابداری آمریکا با سواد اطلاعاتی فردی است که توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات را دارد و می‌تواند به جایابی، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات مورد نیاز بپردازد و بالاخره نحوه یادگیری را فراگیرند. شیوه تفکر در مورد اطلاعات به عنوان ضروریات زندگی روزمره و برقراری ارتباط انسان‌ها با یکدیگر در جوامع اطلاعاتی در ۱۹۹۲ توسط Maraise بیان گردید. [۳] Webber و Johnston نیز در سال ۲۰۰۱ تعریفی گسترده‌تر پیشنهاد کردند. [۴] Bruce نیز سواد اطلاعاتی را به عنوان مجموعه مهارت‌هایی توصیف کرده است که یاریگر افراد در یافتن اطلاعات مورد نیاز هستند و به فراگیری تمام عمر افراد منجر می‌شوند. [۵] یادگیری تمام عمر، تفکر انتقادی، توانایی حل مسئله، و تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات در شرایط گوناگون، خودراهبری، همکاری و مشارکت، نوآوری و بالاخره فراگیری نحوه یادگیری از جمله کارکردهای عمده سواد اطلاعاتی به حساب می‌آیند که در واقع فراگیری سواد اطلاعاتی را از اهمیت ویژه‌ای برخوردار ساخته‌اند. [۶، ۷] سازمان‌های بین‌المللی نیز تحقیقات و بیانیه‌هایی در زمینه سواد اطلاعاتی ارائه داده‌اند. از دیدگاه یونسکو در این مورد نقش مهم اجتماعی و فرهنگی بر عهده کتابخانه است. [۲]

در کنفرانس ۱۹۹۳ ایفلا داشتن برنامه‌ها و فعالیت‌های مشترک در زمینه آموزش استفاده کنندگان به عنوان یکی از راه‌های مؤثر پرداختن به موضوع سواد

اطلاعاتی در حوزه‌های علوم و تکنولوژی بیان شد. [۸] مرکز منابع و اطلاعات تعلیم و تربیت (Eric) فعالانه در گردآوری اسناد و مدارک مربوط به سواد اطلاعاتی از سراسر جهان برای ذخیره در پایگاه اطلاعاتی می‌کوشد. [۴]

در دهه گذشته، اقدامات بسیاری در زمینه سواد اطلاعاتی در سراسر جهان ثبت شده که در این میان به طور ویژه می‌توان به آنچه در آمریکای شمالی، استرالیا، آفریقای جنوبی و اروپای شمالی صورت پذیرفته است اشاره کرد. [۹] کتابداران بیشترین نقش در ارائه آموزش به کاربران کتابخانه خود را دارند و نکته اینجاست که خود کتابداران باید توانایی‌ها و سواد اطلاعاتی کافی داشته باشند تا بتوانند آنها را به مخاطبان خود منتقل کنند و خدمات اطلاع‌رسانی مناسبی به استفاده کنندگان از کتابخانه‌ها ارائه کنند. فقدان سواد اطلاعاتی در نزد کتابداران منجر به استفاده ناموفق از منابع می‌شود و سرمایه‌های عظیم مالی و انسانی که صرف تهیه، خرید و مجموعه‌سازی و سازماندهی انواع مواد و منابع علمی خارجی و داخلی می‌گردد، نمی‌تواند بالاترین بازده و بهره‌وری را به جامعه دانشگاهی برسانند. مشخص شدن سطح سواد اطلاعاتی کتابداران می‌تواند در برنامه‌ریزی آموزشی و آموزش ضمن خدمت برای آنان مؤثر باشد. چرا که هدف اصلی از آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی باید پرورش کتابدارانی باشد که در دو زمینه گردآوری و سازماندهی اطلاعات و مدیریت اطلاعات و نحوه استفاده از آنها مهارت داشته باشند تا بتوانند مهارت‌های سواد اطلاعاتی را به دست آورند. [۱۰] دوره‌های معتبر سواد اطلاعاتی که توسط کتابداران در کتابخانه‌ها ارائه می‌شود، می‌تواند باعث تغییر در زمینه‌های آموزشی شود. [۱۱]

کتابداران در حوزه‌های مختلف علوم و فناوری نقش مهمی در تحقق سواد اطلاعاتی دارند. [۲] همچنین به دلیل تأثیر خدماتشان در جامعه و لزوم آشنایی و تسلط بر استفاده از ابزارها و فناوری نوین، کتابداران

و ارائه خدمات به کاربران کتابخانه های محل خدمت کتابداران بود و قسمت دوم مربوط به بررسی سواد اطلاعاتی و مهارت های اطلاع یابی در زمینه رشته کتابداری بود. برای سنجش روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شد و پرسشنامه تهیه شده مورد تأیید اساتید راهنما و مشاور قرار گرفت. نتایج ضریب آلفای کرونباخ نیز پایایی پرسشنامه را برای تک تک ابعاد و کل سؤالات پرسشنامه مورد تأیید قرار داد. ضریب آلفا برای کل پرسشنامه برابر ۰/۹۵ به دست آمد که این مقدار حاکی از پایایی مناسب و مطلوب سؤالات پرسشنامه بود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی نظیر تهیه جداول فراوانی، نمودارهای ستونی و محاسبه شاخص های مرکزی مانند میانگین استفاده شد و در این راه از نرم افزار آماری SPSS استفاده شد.

یافته ها

۸۰ درصد جامعه پژوهش را زنان تشکیل داده و ۵۳ درصد سن کمتر از ۳۵ سال داشتند. نیمی از کارمندان کتابخانه های مورد بررسی (۵۱ درصد) را افراد دارای مدرک تحصیلی لیسانس تشکیل می دادند. از لحاظ نوع استخدام بیشترین (۴۸ درصد) کارکنان کتابخانه های مورد بررسی به صورت کارمند رسمی مشغول فعالیت بودند. از لحاظ میزان سابقه کاری، ۵۲ درصد کارکنان کمتر از ۱۰ سال سابقه فعالیت دارند. در بررسی تطبیقی سواد اطلاعاتی کتابداران دانشگاه های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید پزشکی، تهران، شهید بهشتی و تربیت مدرس، دو معیار مختلف برای سنجش میزان سواد اطلاعاتی کارکنان در نظر گرفته شد. در سنجش میزان سواد اطلاعاتی با استفاده از معیار اول میزان آشنایی و مهارت کارکنان در زمینه های مختلف، از خود افراد مورد سؤال قرار گرفت و مجموع این متغیرها به عنوان میزان سواد اطلاعاتی کارکنان لحاظ شد. طبق نتایج به دست آمده در دانشگاه تهران میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۳/۹۴ و در حد نسبتاً زیاد،

نیازمند خودآموزی مستمر هستند و به خاطر به دست آوردن مهارت های لازم در سواد اطلاعاتی جهت خدمت به افراد جامعه، کتابداران باید بر آموزش همیشگی و مادام العمر تأکید ورزند. [۱۲] چرا که یادگیری سواد اطلاعاتی به صورت مادام العمر فرد را در چرخه تجربیات و عمل قدرتمند می سازد. [۱۳، ۱۴] لازم است مفهوم سواد اطلاعاتی در برنامه های یادگیری آنها گنجانده و ادغام شود، به طوری که فراگیران بتوانند نقش یک رهبر را در تجهیز افراد و مؤسسه ها ایفا نمایند. [۱۵] هدف از این مقاله بررسی تطبیقی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران دانشگاه های تهران، تربیت مدرس، شهید بهشتی و علوم پزشکی ایران و علوم پزشکی شهید بهشتی می باشد که طی چند سال تحصیل در دانشگاه و طی چند سال تجربه کاری و خدمت در کتابخانه سواد اطلاعاتی کافی مشتمل بر: آشنایی با اصول استفاده از کتابخانه و منابع اطلاعاتی، آشنایی با کامپیوتر و متعلقات آن و نرم افزارهای لازم، استفاده از بانک های اطلاعاتی و شبکه جهانی اینترنت و ... را کسب نموده اند یا خیر؟ آیا دانشگاه محل خدمت آنان آموزش های ضمن خدمت برای آنان در نظر می گیرد و این آموزش ها تا چه حد مفید بوده و آموزش های ضمن خدمت تأثیری در ارتقاء سواد اطلاعاتی کتابداران داشته است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی و توصیفی است. برای گردآوری اطلاعات از روش سرشماری استفاده شد و پرسشنامه تهیه شده در اختیار کلیه کارکنان کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی، که برابر ۱۰۰ نفر بودند، قرار گرفت. تحقیق حاضر در طی پنج ماه انجام شد و اطلاعات مورد نیاز برای این تحقیق از طریق پرسشنامه گردآوری شد. پرسشنامه شامل ۳۱ سؤال بسته بود و در دو قسمت تهیه شده بود. قسمت اول مربوط به مهارت های اطلاع یابی

از سوی کارکنان نشانگر سواد اطلاعاتی در حد متوسط و نه چندان مطلوب می باشد. در دانشگاه شهید بهشتی ۵۰/۵ درصد پاسخ ها صحیح بودند که سواد اطلاعاتی کارکنان این دانشگاه را در حد متوسط و نه چندان مطلوبی نشان می دهد.

یافته های تحقیق در مورد میزان استفاده کتابداران از ابزارهای جستجو و بازیابی منابع اطلاعاتی (اعم از دستی و ماشینی)، نشان داد که طبق نظرات اکثریت کارکنان تمام منابع و ابزارهای در نظر گرفته شده در این تحقیق در کتابخانه ها موجود می باشد و بر این اساس کمتر از نیمی از کارکنان یعنی ۳۰ درصد از چکیده نامه ها، ۳۵ درصد از فهرست برگه ای، ۳۶ درصد از بانک های اطلاعاتی روی دیسک فشرده، ۳۹ درصد از کتابشناسی ها و ۴۰ درصد از نمایه نامه ها برای یافتن اطلاعات مورد نیاز استفاده می کنند. در مقابل نسبت بیشتری از کارکنان کتابخانه های مورد بررسی یعنی ۵۸ درصد از بانک های اطلاعاتی پیوسته و ۶۹ درصد از اینترنت و ۷۱ درصد از فهرست کامپیوتری استفاده می کنند (جدول ۱). یافته های پژوهش در مورد میزان مهارت کتابداران در برآوردن نیاز کاربران نشان داد که کارکنان دانشگاه تربیت مدرس با میانگین ۴/۱۳ در حد زیاد و بیشترین میزان مهارت را در استفاده از منابع دارند. به همین ترتیب کارکنان دانشگاه تهران با میانگین ۴/۰۷، دانشگاه شهید بهشتی با میانگین ۴/۰۳، دانشگاه علوم پزشکی ایران با میانگین ۳/۷۷ و دانشگاه

در دانشگاه تربیت مدرس میزان سواد اطلاعاتی برابر ۳/۹۰ و در حد نسبتاً زیاد، در دانشگاه علوم پزشکی ایران میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۳/۶۸ و در حد نه چندان زیاد، در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی میزان سواد اطلاعاتی کارکنان برابر ۴/۰۶ و در حد زیاد و در دانشگاه شهید بهشتی میزان سواد اطلاعاتی بر حسب اظهارات کارکنان برابر ۳/۷۲ به دست آمد است که نشان دهنده سواد اطلاعاتی نسبی کارکنان می باشد. در سنجش میزان سواد اطلاعاتی کارکنان بر حسب معیار دوم از نسبت پاسخ های صحیح داده شده به کل سوالات استفاده شد. نتایج آزمون چهار گزینه ای نشان داد که در دانشگاه تهران تنها ۴۹/۴ درصد پاسخ های ارائه شده از سوی کارکنان صحیح بوده است که این امر بیانگر این است که سواد اطلاعاتی کارکنان دانشگاه تهران در حد متوسط رو به پایین می باشد. در دانشگاه تربیت مدرس ۵۶/۳ درصد پاسخ های ارائه شده از سوی کارکنان صحیح بوده است که این امر بیانگر این است که سواد اطلاعاتی کارکنان دانشگاه تربیت مدرس در حد متوسط رو به بالا و در حد مطلوب می باشد. در دانشگاه علوم پزشکی ایران ۵۸/۶ درصد پاسخ های ارائه شده در آزمون چهار گزینه ای از سوی کارکنان صحیح بوده و سواد اطلاعاتی کارکنان این دانشگاه در حد متوسط رو به بالا و مطلوب تری نسبت به کارکنان سایر دانشگاه ها می باشد. در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی ۵۰/۹ درصد پاسخ های صحیح ارائه شده

جدول ۱: توزیع درصد فراوانی نظرات کارکنان کتابخانه های مورد بررسی در مورد چگونگی یافتن اطلاعات مورد نیاز کاربران

منابع و ابزارها	وجود دارد	استفاده می کنند	بی اطلاع	استفاده نمی کنند
چکیده نامه ها	۶۷	۳۰	۳۳	۷۰
کتابشناسی ها	۷۵	۳۹	۲۵	۶۱
فهرست برگه ای کتابخانه	۶۸	۳۵	۳۲	۶۵
فهرست کامپیوتری کتابخانه	۹۰	۷۱	۱۰	۲۹
بانک های اطلاعاتی پیوسته	۸۷	۵۸	۱۳	۴۲
بانک های اطلاعاتی روی دیسک فشرده	۷۳	۳۶	۲۷	۶۴
نمایه نامه ها	۷۵	۴۰	۲۵	۶۰
اینترنت	۸۹	۶۹	۱۱	۳۱

کارکنان تا حدودی مؤثر بوده است و برای تأیید این موضوع نتایج نشان داد که ۸۰ درصد کارکنان نیاز زیادی به آموزش مهارت های سواد اطلاعاتی مانند: آموزش در زمینه یافتن موضوع تحقیق، جستجو در منابع اطلاعاتی، گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارزیابی و آموزش مسائل حقوقی مربوط به اطلاعات دارند و ۹۲ درصد کارکنان معتقدند که دریافت اطلاعات علمی تأثیر بسیار زیادی در زمینه حرفه کتابداری در بهبود کارایی یک کتابدار دانشگاهی دارد و ۹۲ درصد کارکنان اهمیت آموزش ضمن خدمت کتابداری را در حد بسیار زیادی ارزیابی نموده اند (جدول ۴).

بحث و نتیجه گیری

برای بررسی فرضیه پژوهش مبنی بر «سواد اطلاعاتی کتابداران دانشگاه های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، شهید بهشتی و تربیت مدرس در حد مطلوبی است»، از دو معیار برای سنجش میزان سواد اطلاعاتی کارکنان، یکی بر اساس اظهارات کارکنان و دیگری بر اساس نسبت پاسخ های

علوم پزشکی شهید بهشتی با میانگین ۳/۶۲ در رده های بعدی از لحاظ میزان مهارت در برآوردن نیاز کاربران دارند (جدول ۲). در بررسی بیشترین منبع مورد استفاده کتابداران در رشته تخصصی شان، نتایج تحقیق نشان داد که کتب فارسی با میانگین ۳/۸۲ و پایگاه های اطلاعاتی با میانگین ۳/۵۶ بیش از حد متوسط و تقریباً زیاد استفاده می شود و نشریات فارسی و کتب لاتین به ترتیب با میانگین ۳/۳۴ و ۳/۱ در حد متوسط به بالایی مورد استفاده قرار می گیرند. نشریات لاتین، پایگاه های اطلاعاتی بر روی دیسک فشرده (CD) و مجموعه مقالات گردهمایی های داخلی و خارجی به ترتیب با میانگین امتیاز ۲/۷۶، ۲/۷۷ و ۲/۸۷ کمترین میزان استفاده را توسط کارکنان در رشته تخصصی شان دارند (جدول ۲ و ۳).

در بررسی تأثیر آموزش های ضمن خدمت تأثیری در ارتقاء سواد اطلاعاتی کتابداران، نتایج نشان داد که ۵۴ درصد از پاسخ های کارکنان دوره گذرانده صحیح بود در حالیکه این نسبت برای کارکنان دوره نگذرانده برابر ۴۸/۸ درصد بود و براین اساس مشاهده شد که آموزش های ضمن خدمت در ارتقاء سواد اطلاعاتی

جدول ۲: مقایسه میانگین امتیازات مهارت های کارکنان در کتابخانه های دانشگاه های مورد بررسی

ردیف	میزان مهارت کارکنان کتابخانه ها	میانگین امتیازات				
		دانشگاه تهران	تربیت مدرس	علوم پزشکی ایران	شهید بهشتی	علوم پزشکی بهشتی
۱	استفاده از زبان انگلیسی	۳/۸۵	۳/۶۹	۳/۶۱	۴	۳/۲۸
۲	انتخاب و بهره گیری از منابع اطلاعاتی	۴/۲۴	۴/۱۹	۳/۷۲	۴/۲۲	۳/۷۸
۳	استفاده از عملگرهای جستجو	۳/۸۳	۳/۷۶	۳/۸۹	۳/۸۹	۳/۶۵
۴	استفاده از برگه دان کتابخانه	۴/۳۵	۳/۹۴	۳/۵	۴/۳۳	۳/۳۱
۵	استفاده از فهرست کامپیوتری کتابخانه	۴/۴۸	۴/۵۸	۴/۳۹	۴/۵۶	۴/۳۵
۶	شناخت منابع مرجع مربوط به کتابخانه	۴/۱۶	۴	۳/۴۴	۴	۴
۷	شیوه های گردآوری اطلاعات از منابع اطلاعاتی	۳/۷۳	۴	۳/۸۹	۴/۱۱	۴
۸	ارزیابی منابع اطلاعاتی چاپی	۳/۶۹	۳/۸۲	۴	۳/۶۷	۳/۱۹
۹	ارزیابی منابع اطلاعاتی الکترونیکی	۳/۵۶	۳/۷۸	۳/۵۶	۳/۵۶	۳/۲۴
	کل مهارت ها	۴/۰۷	۴/۱۳	۳/۷۷	۴/۰۳	۳/۶۲

جدول ۳: میزان استفاده کارکنان کتابخانه‌های مورد بررسی از منابع به تفکیک دانشگاه

کل کارکنان	میانگین میزان استفاده					منابع
	علوم پزشکی ایران	علوم پزشکی بهشتی	شهید بهشتی	تربیت مدرس	دانشگاه تهران	
۳/۸۲	۲/۵	۳/۸	۳/۶۱	۳/۵۸	۴/۳۹	کتاب فارسی
۳/۱	۲/۷۲	۳/۱	۲/۸۳	۳/۱۲	۳/۵	کتاب لاتین
۲/۸۷	۲/۳۳	۳/۶	۲/۶۱	۲/۸۵	۳/۱۴	مجموعه مقالات گردهمایی‌های داخلی و خارجی
۲/۷۷	۲/۶۷	۳	۲/۵۶	۲/۵	۳/۱۴	پایگاه‌های اطلاعاتی بر روی دیسک فشرده (CD)
۲/۵۶	۳/۶۷	۴/۵	۳/۵	۲/۸۵	۳/۸۶	پایگاه‌های اطلاعاتی
۳/۳۴	۳/۱۱	۳/۷	۲/۸۳	۳/۳۵	۳/۶۸	نشریات فارسی
۲/۷۶	۲/۳۳	۳/۶	۲/۴۴	۲/۸۵	۲/۸۶	نشریات لاتین
۳/۱۷	۲/۹۰	۳/۶۱	۲/۹۱	۳/۰۱	۳/۵۱	کل منابع

جستجو، راهنماهای موضوعی وب، چکیده نامه‌های کتابداری، نشریات، اصطلاح نامه‌ها، اینترنت، و همچنین مهارت در زبان تخصصی، منابع اطلاعاتی، عملگرهای جستجو، برگه دان کتابخانه، فهرست کامپیوتری، منابع مرجع، شیوه گردآوری اطلاعات، ارزیابی منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی و رعایت مسائل حقوقی) بر اساس اظهارات کارکنان با میانگین درصد پاسخ‌های صحیح به آزمون متفاوت است، در سنجش میزان سواد اطلاعاتی کارکنان بر حسب معیار دوم اگر نسبت پاسخ‌های صحیح ارائه شده کمتر از ۲۰ درصد را خیلی بد، بین ۲۰ تا ۴۰ درصد را بد، ۴۰ تا ۶۰ درصد را متوسط، ۶۰ تا ۸۰ درصد را خوب و بالای ۸۰ درصد را بسیار خوب تعریف نماییم، در صورتی که

صحیح به آزمون چهار گزینه‌ای استفاده شد. در استفاده از معیار اول با توجه به اینکه در این تحقیق از طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای استفاده شد و با توجه به اینکه میانگین به دست آمده عددی بین ۱ تا ۵ می‌باشد و حد فاصل بین متوسط و زیاد عدد ۳/۵ می‌باشد، لذا در صورتی که میانگین به دست آمده بزرگتر از ۳/۵ باشد گوئیم که میزان سواد اطلاعاتی در حد مطلوبی می‌باشد که هر چقدر این میانگین به عدد ۵ نزدیکتر باشد، میزان سواد اطلاعاتی کارکنان بیشتر است. با توجه به مقادیر به دست آمده برای میزان سواد اطلاعاتی کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌ها (جدول ۴) مشاهده شد که میانگین شاخص‌های ۱۸ گانه (مشمول بر آشنایی با روش‌های تحقیق، پایگاه‌های اطلاعاتی، موتورهای

جدول ۴: مقایسه میزان سواد اطلاعاتی کارکنان کتابخانه‌های مورد بررسی بر اساس اظهار نظر کارکنان و درصد پاسخ‌های صحیح به آزمون

کل کارکنان	شهید بهشتی	علوم پزشکی بهشتی	علوم پزشکی ایران	تربیت مدرس	دانشگاه تهران	میزان سواد اطلاعاتی
۳/۸۵	۳/۷۲	۴/۰۶	۳/۶۸	۳/۹۰	۳/۹۴	میانگین شاخص‌های ۱۸ گانه بر اساس اظهارات کارکنان
۵۳/۲	۵۰/۵	۵۰/۹	۵۸/۶	۵۶/۳	۴۹/۴	درصد پاسخ‌های صحیح به آزمون

بررسی سطح سواد اطلاعاتی کتابداران و حرفه‌های وابسته به کتابداری از جمله باعث بهبودی سطح علمی کتابداران کتابخانه‌ها می‌شود. همچنین ارزیابی اقداماتی که رؤسای دانشگاه‌ها برای بالابردن سطح سواد اطلاعاتی کتابداران خود انجام داده‌اند، پیشنهاد می‌شود.

فهرست منابع

1. American Library Association Presidential Committee on Information Literacy, Final report , Chicago, III, ALA, 1989.
۲. فورد، ب. ج. سواد اطلاعاتی به عنوان یک مانع، ترجمه ثریا قزل ایاق، در گزیده مقالات ایفلا (کوبا: ۲۷-۲۱ اوت ۱۹۹۴). تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ص. ۲۳۴-۲۲۴، ۱۳۷۴.
۳. نظری، مریم. سواد اطلاعاتی، تهران، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ص. ۴۲-۳۳ و ۶۲-۹۲، ۱۳۸۴.
4. Webber S, Johnston B. Information Literacy: Definitions and Models, 2003.
[http://dis.shef.ac.uk/literacy/difinitions.htm\(4may2003\)](http://dis.shef.ac.uk/literacy/difinitions.htm(4may2003))
5. Angeley R, Purdue J. Information Literacy: an overview, 2001.
<http://www.ac.wvu.edu/~dialogue/issue6.html>
۶. کورن، م. حق دسترسی به اطلاعات به عنوان شرطی برای پیشرفت بشر، ترجمه آتش جعفرنژاد، گزیده مقالات ایفلا ۹۷ (دانمارک: ۳۱ اوت ۵ سپتامبر ۱۹۹۷). تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ص. ۱۱۶-۹۰، ۱۳۷۸.
۷. سوزا، ف. د. ایفلا: نیروی پشتیبانی آزادی بیان، دفاع از آزادی بیان مسئولیت همگان است، ترجمه فریبرز خسروی، در گزیده مقالات ایفلا ۹۵ (ترکیه ۲۱-۲۰ اوت ۱۹۹۵). تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ص. ۱۴۲-۱۳۵، ۱۳۷۵.
۸. فورد، ب. ج. سواد اطلاعاتی به عنوان یک مانع، ترجمه ثریا قزل ایاق، در گزیده مقالات ایفلا (کوبا: ۲۷-۲۱ اوت ۱۹۹۴). تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ص. ۲۳۴-۲۲۴، ۱۳۷۴.

نسبت پاسخ‌های صحیح ارائه شده بیش از ۶۰ درصد باشد می‌توان گفت که سواد اطلاعاتی کارکنان در حد مطلوبی می‌باشد و هر چقدر این میانگین به ۱۰۰ نزدیکتر باشد، میزان سواد اطلاعاتی کارکنان بیشتر است. با توجه به نتایج آزمون چهار گزینه‌ای در جدول ۴ و با توجه به دو معیار محاسبه شده می‌توان گفت که میزان سواد اطلاعاتی کارکنان کتابخانه هر دانشگاه در حد متوسطی می‌باشد. در تحقیقات مشابه بر روی دانشجویان توسط پریخ و حسن زاده و بختیار زاده صورت گرفت نتایج مشابهی به دست آمد. [۱۷، ۱۶] همچنین در تحقیقی که جولاهی ساروی بر روی سرپرستاران بیمارستان‌ها انجام داد به همین نتایج رسید. [۱۸]

بر اساس یافته‌های پژوهش چون ۵۲ درصد از نیروها، جوان و پر انرژی هستند، با توجه به ظهور فناوری‌های جدید در امر اطلاع‌رسانی باید نسبت به افزایش توان و دانش این کارکنان در ارائه خدمت به کاربران با فراهم آوردن امکانات آموزشی لازم اقدام نمود و با به کارگیری سیاست‌های مناسب و شناخت مشکلات آنها زمینه مناسبی برای ارتقاء سواد اطلاعاتی و تمهیداتی برای آموزش‌های ضمن خدمت آنان در نظر گرفت. استفاده کم از منابع انگلیسی نسبت به فارسی بیانگر ضعف کتابداران در زبان انگلیسی است، پیشنهاد می‌شود در دانشگاه‌ها دانشجویان کتابداری و در محیط کتابخانه‌ها، کتابداران را به استفاده بیشتر از منابع انگلیسی زبان مانند ترجمه مقالات و استفاده از کتاب‌های مرجع به زبان انگلیسی تشویق نمایند.

پیشنهاد می‌شود دروسی با عناوین سواد اطلاعاتی در دوران تحصیل کتابداران در دانشگاه‌ها فراهم آید. همچنین پیشنهاد می‌شود مدیران و رؤسای کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها توجه بیشتری به کتابداران کرده و آنها را در ارتقاء سواد اطلاعاتی یاری کنند. و پیشنهاد می‌شود در هنگام آزمون‌های استخدامی و یا پذیرش نیروی انسانی متخصص کتابداری، از نظر سطح سواد اطلاعاتی نیز بررسی شوند. انجام پژوهش‌های مشابه و

۱۸. پریخ، مهري؛ حسن زاده، ح. سواد اطلاعاتی: پژوهشی پیرامون چگونگی سبک سواد اطلاعاتی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد. بهار و تابستان، ۳۳۴-۳۱۷، ۱۳۸۰.

۱۹. بختیار زاده، اصغر. بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره کارشناسی دانشگاه الزهراء. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، ۱۳۸۱.

۲۰. جولاهی ساروی، ل. بررسی میزان سواد اطلاعاتی سرپرستاران در بیمارستان های خصوصی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده علوم انسانی واحد تهران شمال، ۱۳۸۵.

9. Maraise J J. Evaluation of Information Literacy as Product of Information Education. South African Journal of Library and Information Science, 1992. 60(2):75-79.

10. Webber S, Johnston B. Information Literacy: Definitions and Models, 2003. <http://dis.shef.ac.uk/literacy/difinitions.htm>(4may2003)

11. Bruce C, Candy P. Information Literacy Around The World. Advances in Programs and Research, Wagga Wagga, New south Wales: Charles strut university, 2000.

۱۲. موسوی، چلک ا. لزوم آموزش ارزیابی کیفیت منابع اینترنتی به کتابداران و استفاده کنندگان به منزله بخشی از برنامه ارتقای سواد اطلاعاتی، همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه ها، مشهد ۱۳۸۳ (۵۰۸-۴۹۵).

13. Sharkey J. Towards Information Fluency: Applying a different model to an information literacy credit course, References Services Review, 2006. 34(1): 71-85.

۱۴. صیامیان، حسن؛ شهرابی، افسانه. ویژگی های با سواد اطلاعاتی در قرن بیست و یکم، همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه ها، مشهد ۱۳۸۳ خرداد در کتابخانه ها، سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی، ۴۴۲-۴۴۳.

۱۵. زمانی، عشرت. استانداردهای سواد اطلاعاتی، فصلنامه اطلاع رسانی، ۱۹ (۲۰۱): ۳۴-۴۱.

16. Andretta S. Phenomenography: a Conceptual framework for information literacy education, Aslib proceedings: new Information perspectives, 2007, 59(2):152-168.

17. Westell M, Ritchie L. Information Literacy Group: Information Literacy Difinitions and Competencies, university of Calgary library, 1999. <http://www.ucalgary.ca/library/ILG/workdef.html> (20aug 2002)

The Survey study of information literacy between university librarians

Pournaghi R.¹ / Abazari Z.²

Abstract

Introduction: this age is based on education and research, but librarians have the main role for teaching information literacy and using the references to the users. Librarians, themselves should have enough information literacy and skills in order to move information to users and give convenience information services to their users' library. The objective of this research is the survey study of information literacy among librarians at the university libraries.

Methods: this research is a descriptive and applied study. The data were gathered from 100 librarians at Center University libraries: beheshtit Tehran, tarbiyat modarres, medical university of Iran and Shahid Beheshti by questionnaire and present refer. Questionnaire included 31 close questions in two part, first part was related to information skills and services to the users in their libraries and the second part was related to study of information literacy in librarian field and the alpha cronbakh for the questionnaire was 0.95 that show the high validity and ratability for the questions. and used SPSS for giving average and analytical columns.

Results: The research shows that the most using are from online database(58%) internet(69%) and computer catalog(71%) Librarians at tarbiyat modares with 3.62 average have the best skills in using the materials and librarians at medical university of Shahid Beheshti were very low in skills. Following resources have great average of using between librarians: Persian book (3.82) and database (3.56). in Tehran university the average of information literacy between librarians was 3.94 , Tarbiyat Modaress 3.90 and medical science of Iran university 3.68 medical science of Beheshti university 4.06 and Beheshti university was 3.72. that show the average of information literacy between librarians.

Conclusion: Research finding indicated that librarian's information literacy level in Center University libraries aren't good and the level is middle. Therefore it was recommended that training English language and information literacy lesson at university.

Key words: *Librarian, University library, Information library*

1. MSc in Library and Informathon Science, Human College, Azduniversity, Tehranshomal Unit.
2. MD in Library and informathon science, Human Collge, Azad university, Tehranshomal Unit